

Till dig som äger eller har nyttjanderätt till mark

I Sverige kan den som avser att undersöka eller bryta en mineralfyndighet beviljas tillstånd till detta enligt minerallagen, oavsett vem som äger marken. Ärenden om tillstånd enligt minerallagen prövas av bergmästaren.

Undersökningstillstånd – vad är det?

Ett undersökningstillstånd enligt minerallagen ger tillståndshavaren ensamrätt att kartlägga berggrundens egenskaper i syfte att ta reda på om det finns en fyndighet inom det aktuella området, hur den i så fall är beskaffad, dess storlek och eventuella brytvärdhet. Innan undersökningar som kan innebära skada eller intrång för markägare och andra sakägare får utföras krävs en arbetsplan. Om en fyndighet skulle påträffas innebär tillståndet också en företrädesrätt till denna.

Undersökningsarbete

Undersökningsarbetet sker oftast i flera steg och består till exempel av att man tar mindre prover på hållar och mark och mäter med olika typer av handhållna instrument.

Så småningom, när ett intressant område ringats in, kan det också bli fråga om berggrundsborrningar. Mark och miljöpåverkan är i de flesta fall mycket liten. Tillståndsinnehavaren har en rad regler att följa.

Arbetsplan

Ett undersökningstillstånd innebär i sig inte någon rätt att utföra undersökningar som innebär skada eller intrång för markägare och innehavare av särskild rätt (sakägare). Innan sådana undersökningar kan påbörjas måste den som har beviljats ett undersökningstillstånd ha upprättat en arbetsplan för arbetet.

Arbetsplanen ska bland annat innehålla en redogörelse för det undersökningsarbete som planeras, en tidsplan för arbetet och en bedömning av i vilken utsträckning arbetet kan antas påverka allmänna intressen och enskild rätt.

Innan arbetet inleds ska de sakägare som är direkt berörda delges arbetsplanen. De har sedan tre veckor på sig att framföra eventuella invändningar.

Om invändningar framförs måste den som vill utföra undersökningarna försöka komma överens med sakägaren eller begära att arbetsplanen prövas av bergmästaren. Bergmästaren prövar då frågan sedan alla berörda parter fått komma till tals. I de flesta fall berörs bara mindre delar av marken inom ett undersökningsstillstånd av undersökningsarbetet.

Minsta möjliga skada

Arbetet måste utföras så att skador och intrång om möjligt undviks. Tillståndshavaren ska betala ersättning om sådant ändå sker. Om tillståndshavaren och den som berörs inte är överens i ersättningsfrågan kan den som är missnöjd vända sig till bergmästaren för att få saken prövad.

Undersökningstillståndet innebär inte något undantag från andra lagar och regler. Vilka prövningar som krävs beror på vilken typ av arbete som ska utföras och var.

Tillståndshavaren måste ta reda på vad som krävs och se till att alla krav är uppfyllda innan arbetet påbörjas. I bergmästarens beslut om undersökningstillstånd finns det upplysningar om de vanligaste kraven.

Säkerhet för ersättning

Innan undersökningsarbeten påbörjas ska prospektören ställa säkerhet för de ersättningar för skador och intrång som kan orsakas av arbetena.

Allemansrätten

Genom allemansrätten är så kallad blockletning i sin enklaste form tillåten för vem som helst, utan markägarens lov och utan särskilt tillstånd. Att gå över marker för att mäta med olika instrument kräver normalt inget tillstånd, dock under förutsättning att någon skada och intrång inte uppstår.

I Sverige finns unika möjligheter

Sverige har en unik berggrund, med stor potential för att finna och utvinna de mineral vi är beroende av. Redan idag är svensk mineralutvinning en viktig bas för export. Mineralutvinningen minskar landets sårbarhet vid kriser i den internationella handeln. Mineralsektorn är dessutom mycket viktig för sysselsättningen i vissa regioner och har stor betydelse för utvecklingen av den svenska gruvutrustningsindustrin.

Undersökningstillstånd – bara ett första steg

Endast ett fåtal områden som undersöks visar sig innehålla mineralfyndigheter som är värda att utvinna. När en sådan fyndighet har lokaliserats krävs flera omfattande prövningar för att starta en gruva. De viktigaste är:

1. Bearbetningskoncession enligt minerallagen – beslutas av bergmästaren

Sökanden måste påvisa en fyndighet som sannolikt kan tillgodogöras ekonomiskt. En utvinning får inte vara olämplig i förhållande till andra allmänna intressen, som till exempel skyddad natur, kommunikationsleder eller rennärning. I ansökan ingår en miljökonsekvensbeskrivning. Den granskas av länsstyrelse och kommun. Om bergmästaren och länsstyrelsen är oense om markanvändningen faller regeringen avgörandet.

2. Tillstånd med villkor enligt miljöbalken – beslutas av mark- och miljödomstolen

Gruvor ska uppfylla samma miljökrav som annan industriell verksamhet. Samma regler i miljöbalken gäller för gruvor som för annan verksamhet som har inverkan på miljön. Även i denna prövning ingår en miljökonsekvensbeskrivning. Mark- och miljödomstolen bestämmer

villkoren för verksamheten, till exempel buller, damning, upplagsplatser med mera. Tillsynen utövas oftast av länsstyrelsen, men i något fall av kommunens miljö- och hälso-skyddsnämnd.

3. Markanvisning ger markåtkomst – beslutas vid en särskild förrättning av bergmästaren

Markanvisningen kopplar den mark som behövs för utvinningen till bearbetningskoncessionen. Till grund för beslutet ligger avtal som ingåtts mellan koncessionshavaren och markägaren. Mark kan anvisas mot markägares och rättighetsinnehavares vilja men det är ovanligt. Det är alltid markägaren som avgör om marken ska lösas in eller om ersättning bara ska betalas för den skada och det intrång som markanvändningen innebär. Expropriationslagens regler gäller för hur ersättningen bestäms. Vid behov deltar två gode män från orten i markanvisningsförrättningen.

I allas intresse

Att undersöka berggrunden och ibland de jordar som täcker den, kallas för prospektering. Prospektering ger kunskaper som kan vara till nytta för samhället eller för företagen i framtiden. Därför ska den som prospekterar lämna den insamlade informationen till staten så att den blir till fortsatt nytta för samhället.

Sverige har haft minerallagar i många hundra år. Idag bidrar företagen som arbetar med mineralutvinning direkt ekonomiskt till det svenska samhället genom att betala skatter och avgifter till staten. Företagen betalar även mineralersättning till både staten och markägaren.

Den nu gällande minerallagen (1991:45) trädde i kraft 1 juli 1992. Efter detta har ett flertal ändringar införts i lagen.

Minerallagen

Syftet med den svenska minerallagen är att underlätta samhällets försörjning av nödvändiga metaller och mineral. Minerallagen omfattar särskilt utpekade naturresurser, så kallade koncessionsmineral, som utgörs av ett antal metaller men även andra ämnen. Fyndigheter av mineral som är värda att utvinna är ovanliga. Att hitta och utvinna dem kräver speciell kompetens, mycket kapital

och, särskilt vid prospektering, tillgång till stora markområden.

I Sverige kan därför den som har förutsättningar att undersöka eller bryta en mineralfyndighet beviljas tillstånd enligt minerallagen, oavsett vem som äger marken. Det är bergmästaren som beslutar om sådana tillstånd. När det gäller brytning kallas tillståndet för "bearbetningskoncession".

